

Drugi izraz je sam sobom dovoljno jasan — Sultan. kave-si znači „sultanska kafa“, „kafa kakva se pravi za sultana“, „kafa kao za Sultana“.

Zanimljivo je napomenuti da ove izraze nisam čuo u Sara evu, gde „kafenisanje“

ima veliki značaj u svakodnevnom životu. U Skoplju je sećanje na pojmove sultan — paša očuvano još, u ovim petrificiranim izrazima, i to kod mlađe generacije, koja nije zapamtila tursku vladavinu niti zna turski jezik.

Milivoj Pavlović

NEKROLOG

U Zagrebu je 11. lipnja 1925. umro dr. Ivan pl. Bojničić, ravnatelj Kr. Državnoga Arhiva. Potječe iz obitelji koja je kod slavonskih feudalaca obnašala činovničke službe, rođen u Valpovu 24. XII. 1858. od oca Ferdinand, velikog suca virovitičke županije, i majke Klementine Baumholzer. Odrasao je u ambijentu koji je bio magjaro-filski dotično unionistički nastrojen poput nekadašnjeg utrakvistički orijentiranog Nikole grofa Zrinjskog (ambarum patriarum filius!) i još povrh tadašnje stereotipne „slavonštine“ protkane neodoljivom nijemštinom. Niže školstvo je apsolvirao u Osijeku, a višu gimnaziju (1876.) i sveučilište u Budimpešti. Sveučilišne nauke je proveo studirajući pravo i filozofiju, osobito povjesne discipline u kojima se to bolje mogao usavršavati radeći već 1877. kao dnevničar u numizmatičkom odjelu Magjarskog Narodnog Muzeja, a potom je radio i kao „ammanuensis“ knjižnice istoga muzeja, do 25. I. 1879. Već 24. III. iste godine postao je pristavom arheološko-historijskog odjela Narodnog Muzeja u Zagrebu, te od 16. IX. radi u hrvatskim arhivima za magjarskoga povjesničara Fraknoi Vilmoša. Iste godine postaje i tajnik Hrvatskoga arheološkog društva (do 1893.) A god. 1880. promoviran je u Budimpešti na čast doktora filozofije na osnovi magjarski napisane disertacije „Krivotvorenje isprava u srednjem vijeku“ (Zagreb, 1880.). Kao što veli njegov biograf dr. B. bio je „marni strukovnjak u numizmatici i epigrafici, u kojoj je struci nadkriljivao i samoga svoga šefa Šimu Ljubića. Uz ovoga nije baš najbolje živio, jer je Ljubić bio vrlo sekantan čovjek, i gotovo svaku bi izostalu uru svojih činovnika dojavljivao vladi. Najgore je snosio, ako bi ga Bojničić upozoravao na falsa, koja je Ljubić kao izvorne starine nabavljao“. Bojničićev biograf kaže dalje: „Za svoga boravka u Budimpešti tijesno je prijateljevao sa poznatim magjarskim učenjakom Pulszky-jem. Ovaj ga upozna sa slobodnim zidarstvom i uvede u nj. 1890. bude primljen u budimpeštansku ložu „Korvin Matyas“. Povrativši se u domovinu, u Zagreb, radio je oko osnutka slobodno-zidarske lože, i doista već 1892. osnova u Zagrebu ložu „Hrvatska Vila“, koja ga izabrala svojim starješinom. G. 1894.

povuče se od slobodnog zidarstva, ali se opet 1912. natrag vrati, kad je loža „Ljubav bližnjega“ otpočela u Zagrebu svojim djelovanjem. Otad je djelovao u loži predavanjima i redigovanjem raznih publikacija“. God. 1882. imenovan je učiteljem (lektorom) magjarskoga jezika u mudroslovnom (filosofskom) fakultetu sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu kao i zakletim tumačem magjarskoga jezika pri Kr. sudbenom stolu zagrebačkom. Na predlog Kukuljevićev 1885. imenovao je ban Khuen dr. Bojničića članom povjerenstva za uređenje kr. zem. arhiva u Zagrebu, te se je s dr. Gruberom dao na proučavanje arhiva u županijama riječkoj i srijemskoj, no bez uspjeha, jer se upravo te godine odigrao tragični incident upriličen od bana Khuena s izručivanjem komorskih spisa iz zagrebačkog državnog u budimpeštanski državni arhiv. U godinama 1887.—1889. unionistička je stranka (tzv. narodna) dr. Bojničića designirala da bude narodnim zastupnikom vanjskoga kotara Djakovo u Hrvatskom Saboru. Poslije isteka toga mandata nije se više javljao na javnom političkom poprištu, djelujući otada nekoliko godina kao izvestitelj Magjarskog brzog javnog bureaux-a za hrvatski sabor. 1889. izabralo ga je Magjarsko Etnografsko Društvo (Magyarországi Néprajzi Tarsaság) svojim referentom za Hrvatsku. 1892. imenovan je arhivarom Kr. zemaljskoga arhiva u Zagrebu. 1895. je po odredbi bana Khuena počeo pripravljanje hrvatski historijski odio na magjarskoj milenijskoj izložbi u Budimpešti (1896.). Za neke usluge učinjene rođacima velikoga vojvode od Hessena podijeljen mu je red Filipa Velikodušnoga, koji mu bude 6. IX. 1896. dozvoljeno primiti. A 1900. podijeli mu srpski kralj Aleksandar I. Obrenović red Sv. Save III. stepena, koji mu red bje 25. II. 1901. dosvoljeno primiti. Iste g. 1901. 12. VIII. imenovao ga je ban u vještačko povjerenstvo ustrojeno zakonskim člankom XVI: 1884. o autorskom pravu. Kao suradnik djela „Die Österreichisch-Ungarische Monarchie in Wort und Bild“ dobio je 10. II. 1902. Previšnje priznanje. 1903. izabran je za I. potpredsjednika Društva umjetnosti u Zagrebu. 1910. dobiva naslov javnog izvanrednog sveučilišnog profesora, te iste godine i članstvo

u novo osnovanom „Povjerenstvu za čuvanje umjetničkih i historičkih spomenika u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji“, dok je 1914. imenovan kr. ugarskim dvorskim savjetnikom (Magy. Kir. udvari tanacsos). Umro je pak u novoj državi preveden konačno travnja 1924. kao ravnatelj Državnog arhiva u Zagrebu, razvrstan u VI. grupu I. kategorije 10. stepena, proživivši kao činovnik 46 godina ne običnoga beamterstva (Isp. „Vjesnik Kr. Državnog arhiva u Zagrebu“, II. 1. i d.).

Poput svoga darovitog užeg zemljaka i savremenika i jednako dugo vremena osvjeđčenoga unioniste dr. Isidora Kršnjavi i dr. Bojničić je oscilirao između najraznolikijih kulturnohistorijskih područja, kako najbolje pokazuje bibliografija njegovih sastavaka i radnja u netom citiranom „Vjesniku“. Nije se interesirao jedino za službeno opsegovanu historiju no i za ogranke kao što su n. pr. historijski folklor, vještice, okultna nastojanja, nakit, moda, život dama u prošlosti, plemstvo, povijest znanosti, židovi i narocito, dakako, slobodni zidari itd. Imao je dobrih publicističkih osebina i mnogo žurnalističkih tendencija, pišući zanimljive feuillete i eseje u novinama i časopisima svoga razdoblja, a i s razvijenim smislom i za lijepu savremenu književnost kao i za likovne umjetnosti. Jedan Schöngeist u punom smislu riječi. Razumljivo da mu je već po stadijima pripravničke i činovničke službe zanimanje bilo centrirano na muzejske probleme i na pomoćne historijske discipline. Već zarana se bavi genealogijom epigrafijom i sfragistikom. U mnogim svojim lako i brzo nabačenim crticama prvi je kod nas upozoravao na izvjesni materijal, što su ga neki u poznije doba razrađivali s više ili manje uspjeha, dok će trebati mnoge partije načinati opet iznova i s većim aparatom. — 1882. i 1887. uređivao je zagrebačku „Kroatische Revue“ (pišući dosta i inače na njemačkom jeziku i prevodeći s hrvatskoga n. pr. u Leipzigu 1885. Klaićevu Povijest Bosne (Geschichte Bosniens) te od istoga autora 1887. „Slavonien im XII-XIII Jahrhundert“ kao i 1918. dr. N. Tomašića „Fundamente des Staatsrechtes des Königreiches Kroatien“). 1885. je dr. Bojničić izabran tajnikom Društva umjetnosti. a još od 1882. bio je urednik (do 1884.) „Glasnika Društva umjetnosti“. 1887. je pobudila jedna njegova rasprava izvjestan interes i s druge strane susprezanje: „Denkmäler des Mithras-Cultus in Kroatien und Slavonien“. G. 1888. izišla je njegova „Gramatika magjarskoga jezika“ (poslije još 7 izdanja). Od 1892. dalje suradnik je „Magyar Lexikon“-a. Važno mu je priručno izdanje 1896. „Series nobilium, quorum litterae armales in generalibus congregationibus regni a. 1557.—1884. publicatae et acceptatae sunt“,

a još važnija njegova suradnja u Siebmacherovu „Wappenbuch“ (IV, 13) 1899. „Der Adel von Kroatien und Slavonien“. Iste godine pokrenuo je u hvalevrijednom difrensiranju od publikacije „Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva (u kojem je dotad surađivao) sada svoj posebni „Vjesnik Kr. hrv. slav. dalm. arkiva“ (do 1920. 22 godišta koja su poslije, baš u ovoj godini smrti Bojničićeve 1925. produžena pod naslovom „Vjesnik Kr. državnog arkiva u Zagrebu“). Upravo u tom časopisu objavio je dr. B. golemu masu probrane historijske grade, dašto ponajviše iz zavoda kojemu je bio na čelu, od ponajveće česti mahom iz područja specijalne historije kulture u opsegu već napred istaknutog njegovog naučnog zanimanja. Nabranje samih brojnih naslova iz njegove bibliografije prelazilo bi namjenu ove rubrike. 1907. izdao je za mladež pučkih škola „Kratku povijest Hrvata“, iste godine i „Zakone o ugarsko-hrvatskoj nagodi“, 1917. „Die Freimaurerloger „Ljubav bližnjega“, a te godine pokrenuta je pod Bojničićevom redakcijom značajna upravo za vrijeme prošlog svjetskog rata „Prosvjetna biblioteka“, koja je izlazila do 1924. (11 svezaka). Tu su izišli prevodi svjetski znamenitih epohalnih djela kao što su: Montesquieu-ova „Razmatranja o razlozima veličine Rimljana i njihove propasti“, „Pisma Juniusova“, Machjavelijev „Il principe“, Th. Roosewelta „Što fe demokratizam“ itd. Poslije rata uvelike se opet žurnalistički afirmirao, dijelom pretiskavajući ili prevodeći iz starijih svojih edicija, no ostajući uvijek u prije istaknutoj svojoj domeni. U sve uzevši, u nizu decenija koje je proveo na čelu najvažnije hrvatske arhivske institucije ostavio je plodan i pozitivan trag. On je dugo vremena proživio na tom položaju i može se reći do kraja nesmetan a najveće vrijeme s jakom potporom političkog režima, što je za uvjete njegove naučne produkcije bilo od presudnog značaja. No Dr. Bojničić bio je u punom smislu i blagorodni gospodin, plemić u sadržajnom etičkom smislu, susretljiv i nezavidan, otvoren i pristupačan bez rezerve, poštujući i promičući i mogućnosti tuđega rada i nastojanja.... Prema pokretanju „Narodne Starine“ g. 1922. odnosio se vrlo simpatično, davši u ovaj časopis dva suradnička prinosa: u I. knjizi (str. 196.) „Oprema jedne hrvatske velikašice XVI stoljeća“, a u II. knjizi (str. 159.) „Grb knezova Zrinskih“. „Obzor“ (1925. br. 155.) osvrćući se u svom nekrologu na pokojnika veli: „... Da se uzmogne rad i veličina njegova rada kao arhivara pravo ocijeniti valja imati na umu njegov položaj, koji je svaki čas mogao da mu ugrozi svijesno naučno djelovanje... nije bio demokrata u svojem naučnom naziranju na svijet i znamenovanje znanosti. Možda da je tome dopri-

nijela i njegova struka istraživanja povijesti naše, koja je vrlo demokratična. (!) Kao genealog, Bojničić je volio vidjeti, da je sudbina i razvitak njegova naroda predana u ruke nekolicini ljudi, određenom jednom staležu, koji može svaki čas pozvati na odgovornost, nego li onoj velikoj nepismenoj masi, koja je uslijed historijskih zapreka ostala na visokom stepenu svojega naziranja na svijet, te je nepristupačna i napretku i političkoj svijesti svoje odgovornosti. Istraživajući poimence srednjovjeknu našu povijest i poznavajući joj ljude u njoj kao malo tko od naših historičara, on se zanosio velikim imenima narodnih plemena i dinasta, koji su ostavili tako sjajne tragove u našoj prošlosti. Bojničić je bio za kult velikih ljudi, ali sa ograničenjem, da ti ljudi moraju biti pretstavnici narodne snage, da moraju raditi na korist svojega plemena: imena, makar se i ne slagali sa svojim savremenikima u pogledu opsega i sadržine narodnih ideja. Posve je prirodno, da je bio uslijed toga i veliki protivnik hrvatskog radikalizma, kako ga je formirao A. Starčević, jer je u njem posve ispravno nazrijavao posvemašnji neuspjeh borbe Hrvata prema Mađarima i Nijemcima, a postepeno smanjivanje i oslabljivanje narodne snage, jer su se iz nje izlučili Srbi. Sa kojim se je elementima i s kojim poteškoćama borio Bojničić na svojem mjestu baš poradi toga i onda, kada su vlasti pogodovale tomu radikalizmu, da što sigurnije mogu vladati u razdraženom narodu, znadu samo oni, koji su njegov položaj i rad poznavali. No najveća je strana njegova naučna rada i znamenovanja ta, što je bio zatočnikom i pobornikom slobodoumne (liberalne) misli među zastupnicima mlade hrvatske znanosti, ne dajući se pritisnuti od neliberalnih elemenata i ne htijući se ugibati iz razloga „tradicionalnih interesa narodnih“ historijskim istinama. To njegovo nepokolebivo uvjerenje, da je slobodoumlje temeljem moderne i svake nauke, učinilo je, te nije popuštao ni načelima mase, ni mišljenju nacionalnog radikalizma, da je pošao istraživati srednjovjekovnu našu povijest, kako bi dokazao, koliko je zločina počinjeno na našem na-

rodu sputavanjem slobode mišljenja... da se između dva velika naroda, talijanskoga i njemačkoga živeći, nije razvio onako kao narod češki... Uvjeren slobodoumnjak, on je bio uvjeren i o tome, da će samo liberalizam izravnati onaj jaz, koji nastaje između raznih narodnih osjećanja i interesa, dok će ga ideje konservatizma, tradicije i sputavanje slobodne misli samo produbiti u razne političke svrhe. Naučni i kulturni njegov program bio je reformirati našu inteligenciju u modernom liberalnom smislu, a onda, kada se to bude polučilo, onda neka sa modernim idejama uzgojena inteligencija pođe svojim putem. Ne će moći udariti krivim putem. Bilo je u njega mnogo optimizma, kada je mislio, da će taj posao oko reforme naše inteligencije biti tako lagan. Novi duh vremena obrazovao je i među nama posve drugu omladinu nego što je on sebi zamišljao. Onda je došao svjetski rat, koji je sve kombinacije modernog liberalizma porušio, mnoge temelje njegove, koji su se tako mučno izgradili, uništio, dok su se reakcionarne želje i tendencije pod najraznolikijim formama sve do u sadašnje doba opet razbanile po narodu, zahvativši čak i inteligente slobodna vida modernog čovjeka. Nije doduše očajavao, nije ga ni boljelo, jer Bojničić se nije podavao ni maštanju ni sentimentalitetu, znajući, da to u borbi za slobodnu misao samo mnogo štete nanosi, ali se ljutio i sve više ljutio, što je više stario, kada je vidio, kako se opet vraćamo u mnogim našim sudovima, lozinkama, onoj dobi, gdje su modernoj nauci i slobodi mišljenja bila vrata zatvorena. Tome simptomu pripisivao je bolesnu jednu klicu, koja bi bila kadra da nam ugrozi mnogu tečevinu našu. Uza sve to, on je bio uvjeren, da valja na slobodi nauke i misli, a od sviju ograničenja, tendencije i ličnih ili stranačkih želja ponovo raditi i baš sada u nezavisnosti narodnoj poraditi što žurnije i što intenzivnije, da što prije budemo bliži velikome svijetu. Tu u boju za liberalnu ideju nauke, ljudskog djelovanja i života, zadužio nas je pokojnik u daleku budućnost i za to će mu ostati i vječna spomen u hrvatskom narodu“.

PUBLIKACIJE

Никовъ П., Кавханъ Исбулъ. Separatni otisak iz „Сборника въ честь на Василь Н. Златарски“, Софи, 1925, 4°, str. 195—228.

Kavhan Isbul do sada je malo poznata ličnost u bugarskoj istoriji. Na osnovi triju i do sada poznatih, ali nedovoljno ispitivanih starobugarskih natpisa na grčkome jeziku, u kojima se u raznim prilikama spominje kavhan Isbul pisac ustanovljuje:

1) da je kavhan Isbul živeo u vreme hanova Malamira (831—836) i Presijana (836—852);

2) da prema drugome natpisu, u kome se kavhan Isbul spominje uz eparhona Malamira, rang kavhana odgovara današnjem „regentu“. I to autor dokazuje i iz drugih pisanih vizantijskih izvora, u kojima se spominje ova titula. Iz svih slučajeva u kojima se spominje naziv kavhana autor